

EXPLOATAREA ȘI COMERCIALIZAREA SĂRII DIN MARAMUREȘ ÎN TIMPUL LUI FRANCISC RÁKÓCZI II (1703-1711)

Ioan Dordea *

Abstract: *Since their arrival in Transylvania and Maramures, at the end of the eighteenth century, the Habsburg authorities have taken several measures to reorganize the whole system of exploitation, transportation and marketing of salt found in an obvious process of decay. Sending evaluation committee rooms on the ground, periodic inspections concluded with the development of guidelines and rules of work, incorporating regular quantities of salt and salt waiver granted free, direct administration of the salt mines by government officials were measures that had to bring important benefits. In the year 1703, all these efforts were interrupted by the outbreak of the rebellion led by Prince Francisc II Rákóczi when the salt mines in Maramures passed directly subordinate to the Chancellor Prince. This study outlines the steps taken by the Kuruc State designed to increase exploitation and marketing of salt, to obtain large amounts of money for the treasury of the prince. It should be noted that activity in the salt mines took place in special circumstances because the war status and due to circumstances caused by some exceptional measures to be taken, the chronic lack of money, used almost with exclusively for military needs. The Measures taken by Kurucs to restructure the operation and marketing of salt in Maramures, like those taken by the Habsburgs until 1702, were closed with the military defeat and the peace of Satu Mare (1711).*

Keywords: salt mining, trade, Maramures, Francisc II Rákóczi, rebellion, Habsburgs

La sfârșitul veacului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea, la ocele de sare din Transilvania și Maramureș sarea exploatată în vederea comercializării, deși destul de însemnată calitativ, nu a putut aduce statului beneficii pe măsura pretențiilor, aceasta datorită faptului că o parte din exploatarea sării a fost concesionată acelor care, prin plățirea unei sume de bani, arendau pe o perioadă de timp exploatarea și comercializarea sării. Apoi, habsburgii au trecut la administrarea directă a ocnelor de sare și a domeniilor aparținătoare de acesta prin funcționarii de stat. Astfel, pentru a mări producția de sare, s-a trecut în primul rând la reorganizarea sistemului administrativ al ocnelor, impunându-se un control mai riguros prin efectuarea de inspecții periodice și elaborarea de instrucțiuni și norme de lucru, prin conscrierea periodică a cantităților de sare, prin mărirea numărului lucrătorilor din ocne și a aparatului administrativ. Pentru buna supraveghere a exploatării ocnelor de sare, în primii ani de după alipirea noilor provincii la imperiu, au activat în continuare vechile cămări de sare (*Camera salium*) care se vor transforma cu timpul în oficii de sare (*Salzamt*), diferențiate la rândul lor în oficii pentru exploatarea sării, oficii de depozitare și transport sau oficii de vânzare a sării.

---

* arhivist dr., Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale ale României.

Reorganizarea întregului sistem de exploatare, transport și comercializare a sării, promovat de habsburgi, a cunoscut mai multe etape, atât în ceea ce privește specificul administrativ-instituțional, cât și cel al producției propriu-zise. În organizarea camerală a salinelor din Maramureș distingem, prin prisma forurilor centrale cu atribuții de coordonare a mineritului și a exploatării sării, trei etape distincte. În prima etapă, cea a preluării și reorganizării întregului sistem de exploatare, transport și comercializare a sării, ce a coincis cu perioada de instaurare și stabilizare a regimului habsburgic în Transilvania și Maramureș dintre anii 1691-1740, rolul coordonator a revenit *Camerei Aulice de la Viena* care și-a asumat răspunderea conducerii directe a activității de la salinele maramureșene. Perioada cuprinsă între 1691-1740, considerată de noi ca o primă etapă în cadrul organizării administrativ-instituționale din Transilvania și Maramureș, se poate caracteriza ca o perioadă de acomodare, de tatonare, de provizorat. O a doua etapă, de mai scurtă durată, ce a întrerupt pe o perioadă de 8 ani subordonarea față de Viena – de care ne ocupăm în acest studiu – este cea dintre anii 1703-1711 când salinele maramureșene au fost în subordinea directă a *Cancelariei principelui Rákóczi II al II-lea*. Etapa cuprinsă în perioada răcoalei curuților conduse de principele Rákóczi II a durat foarte puțin și s-a desfășurat pe fondul permanentei stări de nesiguranță cauzată de luptele purtate în zonă uneori cu impact direct asupra ocnelor de sare care au avut de suferit pagube materiale din partea beligeranților. Cea de a treia etapă este cea cuprinsă între 1741-1854¹ când salinele din Maramureș împreună cu întreg mineritul din Ungaria au fost subordonate direct *Cămării regale ungare de la Bratislava*, transformată începând cu anul 1748 în *Cameră aulică ungară*, perioadă întreruptă la rândul ei prin măsurile reformatoare ale lui Iosif al II-lea când autoritatea centrală camerală a revenit din nou, între 1785-1793, *Camerei Aulice de la Viena*.

Procesul de reorganizare a sistemului de exploatare, transport și comercializare a sării din Maramureș, în care preluarea conducerii și administrării prin funcționari proprii a bunurilor fiscale era scopul principal al habsburgilor, avansează însă încet². El s-a desfășurat în condițiile în care semnarea Diplomei leopoldine la 4 decembrie 1691 nu însemna și intrarea imediată în posesia bunurilor fiscale în vederea organizării, administrării și valorificării lor, și aceasta, în primul rând, datorită stării de război și a desfășurării luptelor chiar în zonă, apoi, prin faptul că salinele maramureșene, aparținătoare de domeniul Hust (Huszt – azi în Ucraina), proprietatea

---

¹ O reorganizare a instituțiilor miniere, salinare, silvice are loc după revoluția de la 1848 când s-au înființat direcții miniere superioare pentru exploatarea sării: una cu sediul la Ocna Mureș, pentru Transilvania și una la Rona de Sus, pentru Maramureș. Legea austriacă a minelor din anul 1854 a reglementat la rândul ei organizarea mineritului din imperiu Cf. Szatmári B., *Sóbányászat*, „Az 1896 évi ezredéves kiállítás eredménye. Bányászat, Kohászat Ipar”, Budapest, 1858, p. 150.

² Cf. Ioan Dordea, *Încercări de reorganizare a sistemului de exploatare, transport și comercializare a sării din Maramureș la sfârșitul veacului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea*, în Susana Andea, Ioan Aurel Pop (coord.), *Pe urmele trecutului. Profesorului Nicolae Edroiu la 70 de ani*, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2009, p. 357-374.

principelui Apafi, au fost arendate începând din anul 1671 unor întreprinzători particulari³, practică preluată, de altfel și de fiscul austriac, interesat în obținerea cât mai rapidă și mai eficientă a mijloacelor financiare necesare întreținerii armatei. La sosirea habsburgilor în Maramureș, începând cu anul 1691, *Cămara de sare cu sediul la Sighet* era condusă și administrată de funcționari ai principelui Apafi care au fost menținuți în funcție până în anul 1702, an în care, pentru coordonarea activității de extracție, transport și vânzare a sării, Camera aulică de la Viena a subordonat Administrației de la Buda și, mai apoi, Oficiului sării de la Pesta, activitatea nou înființatului *Inspectorat maramureșan al sării de la Sighet*. Prin numirea în fruntea Inspectoratului maramureșan al sării de la Sighet și a ocnelor de la Coștiui a unui funcționar german, inspectorul, Georg Franz Baumgartner, se realiza unul dintre cele mai importante obiective: preluarea conducerii ocnelor prin funcționari camerali, de încredere, capabili să reorganizeze întreaga activitate.

Instrucțiunile pentru inspectorul sării din Maramureș și ajutorul acestuia (*Gegenhändler*), trimise spre ratificare la 27 ianuarie 1702⁴, prin conținutul articolelor sale urmărea reorganizarea aparatului administrativ și a activității lucrătorilor angajați direct în procesul de producție, combaterea contrabandei cu sare și valorificarea, în favoarea fiscoșului, a comerțului regal cu sare, interzicerea vânzării de blocuri întregi (*Formal Salzstein*) la ocne, desființarea vechiului obicei de acordare a sării gratuite (*Liberale Salz Deputat*) pe seama nobilimii, a clerului sau a unor instituții (școli, spitale, biserici)⁵, preluarea de către Inspectoratul maramureșan al sării a transportului sării de la ocne spre portul de îmbarcare prin achitarea cheltuielilor, înființarea celor patru posturi de supraveghetori călare la trecătorile de acces în comitat: Visk (Vișcovo), Huszt/Chust (azi ambele în Ucraina), Rotunda, Săpânța.

Evenimentele din vara anului 1703 au sistat traducerea în fapt a acestei reorganizări, principele Rákóczi II al II-lea a preluat, imediat după instaurarea sa în Transilvania și Maramureș, exercitarea monopolului regal al sării, cu deosebire din Maramureș, și pentru o scurtă perioadă de timp și în Transilvania, și a dispus

³ Kulcsár Á, *Sóbányászat és sókereskedelem Erdélyben I Apafi Mihaly uralkodása idején*, „Századok”, 1991, nr. 5-6, p. 433-438.

⁴ *Instrukzion für den k. Salzinspektor und dessen Gegenhändler bei den k. Maramaroscher Salzgruben. Sigeth den 27. Jänner 1702* în A. Schmidt, *Sammlung der Berggesetze V*, 1835, p. 690-705.

⁵ Camera Aulică din Viena prin ordinul din 23 iulie 1703 trimis consilierului aulic și oficial al sării din Pesta, Dizent von Felsenthal interzice acordarea de sare gratuită celor cinci târguri regale din Maramureș care au beneficiat de acest privilegiu urmând a se respecta prevederile cu privire la cantitățile de sare și prețul acesteia stabilit pentru nobilime, cler și nenobili Cf. Arhivelor Naționale Istorice Centrale (infra: ANIC), București. Colecția de microfilme. Austria, Rola 874, cadru 9. În Transilvania și Maramureș nobilimea și clerul beneficiau de anumite cantități de sare distribuite în mod gratuit- stabilite de ei - pentru acoperirea necesităților de pe domeniile lor. Privilegiul de a obține sare în mod gratuit îl aveau de asemenea sașii și secuii. Pe parcursul veacului al XVIII-lea prețul așa numitei sări „nobiliare“ a crescut tot mai mult, dar în Maramureș a variat între 15-18 creițari pentru ca în anul 1765 acest privilegiu să fie sistat atât pentru nobilime cât și pentru cler, la fel pentru secui și sași Cf. Kövári László, *Sóbánya státisztikájához*, „Hetilap”, 1852, nr. 9, p. 100.

înființarea *Cămării de sare a Scaunului Rona* în frunte cu comitele cămării care deținea și funcția de provizor la Sighet.

În timpul răscoalei, deși l-a retrocedat pentru o scurtă perioadă de timp Transilvaniei (1705), Rákóczi II a considerat Maramureșul ca o provincie independentă, menținându-i specificul de unitate ce nu aparținea nici Ungariei nici Transilvaniei⁶ deoarece, aflându-se la graniță, asigura căile de acces spre Polonia și Moldova și beneficia de bogatele zăcăminte de sare. El a profitat de monopolul asupra vânzării sării, obținând venituri importante pentru acoperirea cheltuielilor militare.

Declanșarea, în vara anului 1703, a răscoalei lui Rákóczi II avea loc în condițiile în care Maramureșul se bucura de starea de drept a Partium-ului⁷, adică, din punct de vedere administrativ și juridic, aparținea de Transilvania dar, în realitate, nu făcea parte din acesta, iar din punct de vedere al încasării impozitului și al administrației camerale aparținea de Ungaria. Dacă în Transilvania activitatea comisiei camerale nu încetează desfășurându-se și pe parcursul răscoalei dar numai pentru perioade scurte de timp asupra întregului teritoriu⁸, în Maramureș, autoritățile nou instalate au fost înlăturate, comisia camerală și-a sistat activitatea iar primul inspector al sării Baumgartner a părăsit salinele, locul său fiind luat de inspectorul ocnelor de sare numit de principe, Magos János. În instrucțiunile date inspectorului ocnelor de sare (funcția se menține doar pentru scurtă vreme) se cerea o primă inventariere a tot ceea ce exista la ocne, numirea noului personal, măsuri imediate pentru evitarea furturilor și distrugerilor, noul preț de vânzare al sării „conform vechilor instrucțiuni”⁹. Pentru Rákóczi II, Maramureșul cu ocnele de sare a reprezentat din punct de vedere economic aceeași importanță pe care a avut-o și pentru habsburgi. Ca urmare, pentru valorificarea cât mai grabnică a veniturilor provenite din exploatarea sării, a trimis comisii cu instrucțiuni precise pentru preluarea și evaluarea tuturor bunurilor de pe domenii, foste camerale, care acum îi aparțineau, dar mai ales pentru împiedecarea contrabandei cu sare și efectuarea comerțului „pe cont propriu” de către noii funcționari. Înlocuiește funcția de inspector cu aceea de provizor al Sighetului și Bocicoiului Mare și comite al *Cămării de sare a Scaunului Rona*, în persoana lui Majos Ferenc, subordonându-i în acest fel toate bunurile ce aparțineau acum de statul curuț¹⁰. Acordând importanța cuvenită

⁶ Cf. Bánkúti Imre, *Iratok Máramaros vármegye történetéhez (1703-1711)* (infra: *Iratok*), Budapest 1992, p. 7-9.

⁷ Pentru problema apartenenței Partium-ului vezi : Ioan Dordea, *l.c.*, p. 358-359.

⁸ Ocnele din Transilvania îndeosebi de la Dej, Praid și Ocna Mureș au fost pentru scurtă perioadă de timp sub controlul lui Rákóczi II iar după anul 1708, odată cu înlăturarea curuților din Transilvania, au reintrat sub controlul habsburgilor. Cf. Trócsányi Zsolt, *Az erdélyi központi bányagazgatási szervezet története 1691-1848*, Miskolc 1962, Extras din „A Nehézipari Műszaki Egvetem magyar nyelvű közleményei”, p. 498; Bánkúti Imre, *Iratok*, p. 8.

⁹ *Ibidem*, doc. 1, p. 17.

¹⁰ *Ibidem*, doc. nr. 2, p. 19-25.

comerțului cu sare, aducător de venituri sigure, Rákóczi II dispune organizarea corespunzătoare a întregului transport și a vânzării sării numind la 10 martie 1704 pe Szirmáy Miklos în calitate de comisar șef al transportului și comercializării sării căruia îi subordonează întreg personalul în frunte cu comitele cămării și subcomisarii de la depozitele de sare Tiszabecs, Tokay, Szolnok – Ungaria¹¹. Nu ne vom opri asupra prezentării aparatului administrativ creat de Rákóczi II în Transilvania și Maramureș¹² dar ne vom referi, pe scurt, la situația ocnelor de sare în perioada de existență a statului curuț pe teritoriul Maramureșului (iulie 1703 – aprilie 1711).

De la început trebuie menționat faptul că activitatea la ocnele de sare și pe domeniile statului curuț nou creat s-a desfășurat în condiții speciale datorită permanentei stări de război și a situațiilor provocate de acesta, a măsurilor cu caracter excepțional care trebuiau luate, a lipsei cronice de bani, folosiți aproape cu exclusivitate pentru nevoile armatei, a lipsei de autoritate în multe din cazuri, ceea ce a provocat numeroase lipsuri și neajunsuri celor care lucrau în ocne și, ca urmare, lipsa de disciplină și dezorganizare în procesul de muncă, disfuncționalități în administrație, datorate frecventelor schimbări ale funcționarilor. Greutăți în starea financiară a visteriei principelui au fost provocate și de dorința autorităților comitatense, a nobilimii, a orășenilor de a reintra în posesia vechilor privilegii, pierdute în scurta perioadă de instalare a autorității habsburgice: acordarea de sare gratuită, restabilirea vechilor vămi particulare, libertatea comerțului cu sare pe uscat și pe Tisa și în afara comitatului. Scumpirile excesive la principalele produse, în special de consum, dar și a lemnului pentru plute, a seului pentru lumânări, neplata la timp a salariilor lucrătorilor din ocne, a celor care confecționau plute, a cărăușilor și plutașilor ce transportau sarea, abuzurile și obținerea de câștiguri personale din partea funcționarilor de toate gradele, toate la un loc, au provocat o perturbare evidentă a procesului de extracție și transport al sării.

Documentele din perioada rășcoalei reflectă strădaniile principelui Rákóczi II și a consilierilor săi de a stăpâni situația, de a introduce ordinea și disciplina la saline, de a înlătura neregulile constatate, dar și de a satisface o parte dintre revendicările nobilimii și ale orășenilor, de a-i repune în vechile drepturi având nevoie de ei în luptele purtate contra habsburgilor. Trimișii principelui, comisarii acestuia, împreună cu alți oficiali recent numiți, constată la prima verificare a situației ocnelor necesitatea măririi numărului de tăietori de sare la cele două ocne aflate în exploatare la cel puțin 80, faptul că una dintre ocne are o adâncime de 31½ stânjeni și exploatarea este mai grea din cauza sării sfărâncioase iar salariul tăietorilor din acest motiv este mai bun decât a celor din cealaltă ocnă care, deși are o adâncime de 56 de stânjeni, exploatarea este mai ușoară. Ei recomandă efectuarea a trei schimburi, chiar și de noapte, „pentru a nu se aduce prejudicii statului“,

¹¹ *Ibidem*, doc. nr. 18, 19, p. 43-45.

¹² Referitor la organizarea administrației miniere din perioada rășcoalei lui Rákóczi II vezi Trocsányi Zsolt, *Erdély kormányzata II. Rákóczi II Ferenc korában*, „Leveltári közleménék“, XXVI, 1955, p. 147-187.

interzicând orice fel de comerț cu sare tăietorilor de sare și persoanelor particulare iar „în caz contrar se vor aplica amenzi foarte mari”¹³. Cu toate acestea, comisarii principelui constată o serie de abuzuri la ocne, solicitând principelui trimiterea unor hutmani de la exploatarea din Sóovár, comitatul Sároș, (azi în Slovacia-cartier în Prešov) pentru a face ordine deoarece, susțineau ei, a crescut nejustificat plata tăietorilor de sare¹⁴, a milleriștilor și „gepeliștilor”, cei din urmă lucrând 2 săptămâni la extracția sării, „dar sunt plătiți pentru întreaga lună”, iar restul de 2 săptămâni lucrează la tăierea de sare pentru care sunt plătiți separat. Juzii de la ocne sunt plătiți, în afară de salariul anual, pentru orice reparație efectuată, sau dacă taie sare, dar ceea ce este mai grav este faptul că cei care vor să taie sare, potrivit îngăduinței principelui, efectuează lucrările, după care, în cazul în care doresc, pleacă de la salină nerespectându-se nici o regulă. Din acest motiv, raporta unul dintre trimiși principelui, veniturile obținute din exploatarea sării sunt foarte mici iar pentru continuarea lucrului, solicită trimiterea de bani de la Baia Mare¹⁵.

În ordinele și dispozițiile trimise, adeseori măsurile luate, se justificau prin prioritatea ce trebuia acordată de fiecare dintre locuitorii comitatului intereselor statului înaintea intereselor private. De aici, frecvențele ordine ale principelui privind obligativitatea extragerii și transportului sării pentru vânzare în favoarea statului a cel puțin 200 000 de blocuri de sare, celelalte solicitări ca: sare gratuită pentru nobili, biserici, orașeni, școli¹⁶, comercializarea liberă a sării¹⁷, restituirea vămii percepute ilegal în perioada „absolutismului”¹⁸, urmând a se achita ulterior iar în cazul menținerii imunităților nobililor, acest lucru „să fie făcut cu circumspecție”¹⁹. Greutăți mari existau la transportul sării și erau provocate adesea de desfășurarea luptelor, populația deservind armata iar transportul sării era întrerupt solicitându-se chiar depozitarea sării la domiciliul căraușilor pentru a fi ulterior transportată spre depozite²⁰. Era îngreunat transportul mai ales de insuficiența plutelor sau chiar de refuzul cârmacilor de a mai transporta sarea spre Vylok (Tiszaújlak - Ungaria) sau

¹³ Bánkúti Imre, *Iratok*, doc. 6, p. 27.

¹⁴ Prin raportul anterior trimis la 18 ianuarie 1702 de Kálmánczy István, principelui Rákóczi II comunica hotărârea luată de a achita plata lucrătorilor care de 6 luni nu și-au mai încasat lefurile rămânând și așa în restanță cu 600 de florini de achitat Cf. *Ibidem*, doc. 68, p. 93.

¹⁵ *Ibidem*, doc. nr.74, p. 106-111.

¹⁶ *Ibidem*, doc. nr. 40, p. 60-63; doc. nr. 78, p. 114-118.

¹⁷ În rezoluția sa la cererea reprezentantului comitatului Maramureș privitoare la libertatea comerțului cu sare pe Tisa și pe uscat până la Dunăre principele Rákóczi II decidea: „Comitatul să respecte în primul rând binele public și nu cel privat. De aceea până nu se dau cele 200 000 blocuri de sare, care sunt în interesul țării, nu se permite comerțul cu sare din Maramureș” Cf. Bánkúti Imre, *Iratok*, doc. 10, p. 31-36.

¹⁸ Prin ordinul lui Rákóczi II Ferenc se dispunea la 16 mai 1704 „toate măsurile de restituire să se ia numai după transportul celor 200 000 blocuri de sare, întrucât situația actuală a țării nu permite efectuarea resituirilor. Cf. *Ibidem*, doc. nr. 32, p. 55-56.

¹⁹ Este vorba în primul rând de plata tricesimei pentru produsele destinate comercializării și nu pentru uzul casnic de care nobili doreau de asemenea să fie scutiți Cf. *Ibidem*, doc. nr. 71, p. 101-105.

²⁰ *Ibidem*, doc. nr. 131, p. 174-175.

Tokay decât pentru plăți mai mari decât cele de până atunci²¹, era îngreunat de faptul că mulți dintre cei care confecționau plute s-au înrolat în tabăra lui Rákóczi II, existând pericolul ca sarea să rămână la depozite. „Nobilimea română – raporta principelui șeful transportului și comercializării sării Szirmay Miklos – care se ocupa de confecționarea plutei, a fost nevoită să plece în tabără. Mă tem să nu fie mare lipsă de plute din această cauză”²².

Pe măsură ce habsburgii au recucerit Transilvania, pe măsură ce situația militară, dar mai ales economică a lui Rákóczi II se înrăutățea, întreținerea activității la ocele maramureșene devenea tot mai mult o povară pentru cămara Scaunului Rona (*Ronaszek – Coștiui*), în special datorită întâzierilor la transportul sării și din acest motiv la vânzarea acesteia, la lipsa banilor pentru plata lucrătorilor. Populația sărăcită din cauza războiului nu mai avea bani nici măcar pentru cumpărarea de sare mărunță ceea ce l-a determinat pe principe să arendeze o parte din veniturile cămării și să refuze categoric orice solicitări de sare gratuită²³, să accepte colaborarea cu „Nobila Companie” (*Nemes Compánia*) și să pună la dispoziția acesteia „nu mai mult de 32 000 de blocuri de sare”²⁴, asigurându-și astfel valorificarea unei cantități mai mari de sare și obținerea banilor necesari visteriei. Concurența sării transilvănene pe piețele din Ungaria dar chiar și pe cele din Maramureș și comitatele învecinate îl obligă să ia măsuri severe pentru a se cerceta cine s-a implicat în transportul cu sarea din Transilvania, care provoca scăderea veniturilor ocnelor de sare din Maramureș²⁵. Comitatul, căruia îi revenea sarcina transportului cu plutele a 100 000 blocuri de sare anual, n-a reușit niciodată acest lucru, solicitând cu insistență scăderea la jumătate a cantității stabilite. În memoriile sale adresate principelui, Comitatul se plânge de

---

²¹ Creșterea excesivă a prețului plutei îl determină pe Kálmánczy István să ceară principelui limitarea prețului plutei „la fel cum s-a procedat cu alte materiale” *Ibidem*, doc. nr. 74, p. 110.

²² *Ibidem*, doc. nr. 40, p. 60-63.

²³ *Ibidem*, doc. nr. 184, p. 249-250.

²⁴ Credem că este vorba despre Compania comercială a negustorilor armeni care în anul 1703 au primit privilegiul necesar pentru transportarea mărfurilor prin Transilvania. Rákóczi II, aflat în luptă directă cu imperialii, prin vameșii săi, n-a ținut seama de privilegiul obținut de aceștia din partea împăratului Leopold I determinându-i să aleagă alte căi de tranzitare dinspre apus spre răsărit. Obligat de propriile greutăți în comercializarea sării și deci a obținerii unor resurse financiare imediate Rákóczi II se pare că a apelat la serviciile Companiei căreia în anul 1709 le pune la dispoziție 32 000 blocuri de sare, la fel și în anul 1710. Cf. Bánkúti Imre, *Iratok*, doc. nr. 187 p. 249-250 din 26 octombrie 1709 și doc. nr. 194, p. 264-266 din 9 august 1710. Despre proiectul *Societății de comerț ardelen*e a cancelarului Nicolae Bethlen din anul 1703 în care între articolele de export figura și sarea „în mare cantitate”, proiect care urmărea o aplicare a regulilor mercantiliste ale lui Becher și Hörnigk la nevoile de atunci ale Transilvaniei. Despre zădărnicierea lui de către Dieta ardelenă și înființarea în același an 1703 a unei societăți de negustori armeni al cărui negoț a fost împiedecat de războiul lui Rákóczi II până spre sfârșitul existenței statului curuț vezi: Lukinich Imre, *Egy erdélyi kereskedelmi társaság terve 1703-ból* în *Sz*, 1914, p. 471-474; I. Lupaș, *Un proiect de organizare comercială modernă în Transilvania, la anul 1703*, „Libertatea”, I, nr. 9 (5 mai 1933) p. 129-130; I. Moga, *Politică economică austriacă și comerțul Transilvaniei în veacul al XVIII-lea* în Ioan Moga, *Scriseri istorice. 1926-1946*, Cluj, Edit. Dacia, Cluj 1973, p. 135-198.

²⁵ Bánkúti Imre, *Iratok*, doc. 171, p. 232.

lipsurile comisarilor sării în administrarea acesteia și de furturile ce se practică la ocne. Cere scutirea de încartuirii în satele domeniilor camerale iar pentru populația săracă libertatea vânzării de sare mărunță, „potrivit vechiului obicei“ prețul la ocne pentru un sac să fie de 12 bani²⁶. Înfrângerile militare și pacea de la Satu Mare (aprilie 1711) au pus capăt, de fapt, tot unei situații de provizorat, în care se afla reorganizarea exploatării și comercializării sării din Maramureș, așa cum de altfel a fost și perioada cuprinsă între anul semnării Diplomei leopoldine (1691) și cel al ultimelor măsuri din anul 1702 luate de habsburgi, dar neaduse la îndeplinire. Situație de provizorat, deoarece majoritatea dintre instrucțiunile elaborate de funcționarii principelui nu aveau în vedere aspectele privitoare la reorganizarea și modernizarea producției și a tehnicii de lucru, la rentabilizarea procesului de muncă ci, datorită evenimentelor politico-militare în desfășurare, urmăreau, cu precădere și prin toate mijloacele, obținerea unor resurse financiare imediate. De aceea, măsurile luate se refereau cu precădere la eliminarea posibilităților de sustragere a sării, de combatere a contrabandei și comerțului clandestin cu sare, la liberalizarea transportului fluvial și pe uscat pentru sporirea cantităților de sare ce trebuia să ajungă la depozite în vederea vânzării, la limitarea cât mai mult posibil a gratuităților și donațiilor recâștigate de nobilime din partea principelui, dar după cum am văzut, doar în mod formal. În dezordinea și anarhia existentă la Cămara de sare și la ocne, instrucțiunile vechi se suprapuneau cu cele noi, dar nu se completau una pe cealaltă, ci se aplicau cele convenabile funcționarilor și celor din imediata apropiere a administrației salinelor. Dovadă sunt rezoluțiile tăioase, severe, consemnate de principe pe numeroasele rapoarte ale comisarilor sau pe memoriile ale nobilimii, orășenilor, ale Comitatului, reprezentantul acestora, prin care dispunea pedepse severe pentru încălcarea sau neîndeplinirea dispozițiilor sale. Putem aprecia că în timpul războaielor curuților nu au avut loc modificări importante ale procesului de extracție și comercializare a sării, că și această perioadă se înscrie, prin „realizările“ sale, în procesul lent de evoluție al tehnicii de lucru și al menținerii în continuare a relațiilor feudale caracteristice începutului de secol 18 în Transilvania și Maramureș.

Secătuirea visteriei prin cheltuielile necesare pentru întreținerea armatei, dezorganizarea activității de exploatare la ocne, starea generală de nesiguranță datorată războaielor sau războaielor curuților au constituit pentru forurile camerale vienezе motive serioase pentru a reveni mereu cu măsuri și dispoziții care să asigure totuși – acolo unde era posibil – continuarea exploatării și redresarea comerțului cu sare, ca sursă de venit absolut indispensabilă. Înfrângerea războaielor conduși de Rákóczi II în anul 1711 a determinat readucerea, în scurt timp, a inspectorului Franz Georg Baumgartner în fruntea *Oficiului sării din Sighet* pentru reluarea activității de la ocne. Camera aulică de la Viena renunță la serviciile de coordonare ale Oficiului superior al sării din Pesta și încredințează administratorului Albert

---

²⁶ *Ibidem*, doc. nr. 124 p. 163-165; doc. nr. 161, p. 216-218.

Thavonat, prefectul Cărmării din Zips (Spiš – azi în Slovacia), consilier cameral și comisar în Transilvania, *Direcțiunea exploatărilor de sare de la Sóovár și din Maramureș*, precum și organizarea problemelor camerale din Ungaria Superioară prin *Administrația de la Zips*.

În activitatea de reorganizare a mineritului, a exploatării sării, atât în Transilvania cât și în Maramureș, s-a pornit de la vechile instrucțiuni de dinainte de izbucnirea războaielor lui Rákóczi II²⁷, elaborate de altfel în comun pentru ambele provincii, dacă ținem seama de principalul personaj încredințat de habsburgi cu problemele mineritului și a exploatării sării, contele Johann Friedrich von Seeau, oficial al sării din Gmunden (Austria) consilier aulic și principal comisar imperial pentru reorganizarea cameralului din Transilvania. Se reiau, aproape cu exactitate, prevederile instrucțiunilor²⁸ astfel că în scurt timp, la 1 martie 1712, Georg Franz Baumgartner trimite, după investigații la ocne și pe domeniile camerale aparținătoare, raportul privind starea ocnelor din Maramureș cu descrierea amănunțită a celor constatate, o inventariere a bunurilor materiale și unele propuneri pentru reglementarea situațiilor evident defavorabile pentru fisc²⁹. Beneficiind de o perioadă de liniște mai îndelungată în această zonă, conștientă de însemnătatea veniturilor ce pot fi obținute pe seama visteriei imperiale, Camera aulică de la Viena este mai hotărâtă ca oricând să treacă la măsuri menite să elimine starea de provizorat și de dezordine, să reorganizeze, în mod planificat, activitatea potrivit propriilor idei economice dominate de teoria mercantilistă a exploatării la maximum a materiilor prime și a folosirii lor în vederea îmbunătățirii situației financiare atât de precare, datorate uriașelor cheltuieli pentru armată.

---

²⁷ Astfel în Transilvania prin instrucțiunile pentru inspectorul tuturor salinelor din 1 ianuarie 1712 Mayerhoffer se dispunea: „administrarea tuturor ocnelor va fi făcută de acei funcționari care au fost în funcție încă prin ordinul din 7 mai 1702 al comisiei camerale de sub conducerea lui Friedrich von Seeau“ Cf. A. Schmidt, *Sammlung der Berggesetze*, VI (1709-1740), Viena 1834, p. 18-19. La numai 3 ani Camera Aulică prin decretul din 28 decembrie 1714 emite noi instrucțiuni: *Instrukzion für das siebenbürgische Salzwesens Obereinnehmer Amt* potrivit căruia se reînființează funcția de provisor suprem cu sediul la Turda căruia i se subordonează toate ocnele și depozitele de sare iar la Alba Iulia rămâne sediul Inspectoratului care se ocupă exclusiv de transportul sării, ambele subordonate Comisariatului suprem al sării în fruntea căruia era tot Ignatius Haan și prin acesta Camerei aulice de la Viena. Se preciza necesitatea respectării „în toate punctele“ a instrucțiunii înmânate de comisia camerală (Seeau 1702) privind modul de administrare a ocnelor de sare Cf. A. Schmidt, *Sammlung der Berggesetze* VI Viena 1834, p. 36-46.

²⁸ Potrivit dispozițiilor scrise a consilierului Camerei aulice și coordonator al exploatărilor de sare din Maramureș, baronul Tavonath, se cerea, ca până la noi ordine „mai înalte“ să se mențină în totalitate prevederile stabilite în 1702 de comisarul Kleinburg Cf. ANIC București, Colecția microfilme Austria, rola 874, cadru 138-142.

²⁹ Sunt prezentate ocnele, cu forma și dimensiunile atinse în momentul controlului, constatarea că de fapt în perioada dintre 1703-1710 au fost deschise două noi ocne, faptul că la cele trei ocne aflate în exploatare lucrau 56 de tăietori de sare, crivacu era deservit de 34 de cai și că la ocne se afla o cantitate de 42 926 blocuri de sare netransportată la depozite și un capital de 3 124 florini Cf. *Ibidem*.

Cu toate acestea, în Maramureș, autoritățile camerale vieneze nu au constatat o îmbunătățire a situației la ocne în ceea ce privește creșterea producției, la depozitele de sare, pentru obținerea unor sume importante de bani în urma vânzărilor, și nici pe domeniile camerale, de unde se recruta forța de muncă și produsele agricole ci, dimpotrivă, cu prilejul controalelor, au găsit în continuare neglijențe și grave abuzuri ale funcționarilor superiori³⁰, indisciplina lucrătorilor, în special a tăietorilor de sare prin nerespectarea programului de muncă și a schimburilor de lucru, contribuind la neîndeplinirea normelor zilnice, și implicit, a cantităților de sare ce trebuiau extrase, imposibilitatea realizării repartiției de sare stabilită pentru anul respectiv, lipsa în anumite perioade la centrele de desfacere a cantităților necesare de sare în vederea comercializării³¹. Se impuneau măsuri drastice, cu totul altele decât cele întreprinse până atunci, o reorganizare din temelii a întregului sistem de exploatare, transport și comercializare a sării, care să asigure cu adevărat creșterea veniturilor visteriei. Numirea în toamna anului 1724 în fruntea unei comisii camerale a consilierului aulic, baronul Johann Baptista Marcus von Zuanna, un bun cunoscător al salinelor maramureșene, va contribui pentru o îndelungată perioadă de timp la reorganizarea întregului sistem de exploatare, transport și comercializare a sării din Maramureș.

Revenind asupra etapizării procesului de reorganizare a salinelor maramureșene, vom constata că în prima etapă s-au pus bazele administrației habsburgice în Maramureș, dar rezultatele, în ceea ce privește producția și comercializarea sării, au fost deosebit de modeste, chiar pe alocuri mult rămase în urmă chiar față de Transilvania, dar mai ales față de celelalte exploatări salifere din cadrul imperiului. Cauzele au fost multiple, de natură organizatorică, poziție geografică, stare de beligeranță, motivația principală a slabei dezvoltări economice a regiunii salifere din Maramureș în prima jumătate a veacului al XVIII-lea își găsește însă explicația, în primul rând, în nivelul extrem de scăzut al forțelor și mijloacelor de producție, în existența și persistența unor puternice relații feudale, decretate și întărite chiar de cei veniți pentru reorganizarea salinelor și anume, comisarii

---

³⁰ După ce a fost suspendat din funcție și de la salariu fostul inspector Baumgartner a fost trimis la închisoare și s-a dispus sechestrarea bunurilor sale din Maramureș în valoare de 7000 florini deoarece avea o sustragere de 6569 florini. Comisarii Berger și Fellner au descoperit la Oficiul sării din Sighet lipsuri în blocuri de sare atât inspectorului substituit Martin Neftzer cât și succesorului său Anton Edelbeck iar provizorul sării de la Oficiul filial Vylök, Schoderer a dispărut după ce i s-a constatat o lipsă de 3500 blocuri de sare. Cf. Serviciul județean Cluj al Arhivelor Naționale. Colecția de documente și manuscrise, *Chronologia Rei Cameralis Marmaticae* (infra: *ChRCM*), V, 1721/334, 343, 338.

³¹ Prima repartiție de sare anuală s-a făcut în anul 1720 pentru anul 1721. A fost repartizată o cantitate de 230 000-250 000 blocuri de sare care urma să fie expediată spre Ungaria nu prin cântărirea blocurilor ci după numărul lor. Pentru realizarea acestei cantități s-au prevăzut mărirea numărului de plute prin aducerea lor și din alte localități decât cele existente, construirea unui depozit de sare la Remetea, drenarea râurilor, antrenarea la transportul sării și a comercianților privați. Dacă în anul 1723 cantitatea de 250 000 blocuri de sare a fost realizată datorită prezenței în Maramureș în anul 1722 a comisariilor Berger și Fellner, începând cu anul 1724 cantitățile transportate nu au mai putut ajunge la cele 250 000 blocuri de sare planificate Cf. *ChRCM* 1720/252; 1724/538, 539.

camerali. Cu toate intențiile lor declarate de a se trece la un sistem de lucru bazat pe munca salarială sau de creștere a ponderii acestei forme de remunerare, au statuat, prin instrucțiuni, prin conscripții și urbarii, munca nerentabilă, prin robotă, a iobagilor fiscali, îndeosebi în sectorul cel mai vulnerabil din economia sării, transportul, operațiunea cu ponderea cea mai mare în creșterea prețului de cost al produsului comercializat, sarea gemă.